BRANKO CESTNIK

RAZMIK MED ŽERJAVI

VOJNI ROMAN

BRANKO CESTNIK

RAZMIK MED ŽERJAVI

VOJNI ROMAN

1857
Celjska Mohorjeva družba
Prva slovenska založba

Tihim slovenskim pacifistom
iz časov druge svetovne vojne

I

DONEC

1

Kava na železniški postaji Semejkino

Semejkino v Donbasu, Ukrajina, 2. februarja 1943

Ko boš, če sploh boš stari ata, kaj boš pripovedoval vnukom, Ludvik? Hoteli bodo napetih zgodb o bojih in preživetju, v zameno jim boš dopovedoval, da se Slovencu boriti za Tretji rajh ni bilo junaško oziroma da se v vojni v daljni tujini ni zgodilo nič tako vrednega, kar bi se smelo imenovati velika viteška zgodba. Ko bodo najdovzetnejši za poslušanje in jih bo najbolj zanimalo, kako je v hudem mrazu delovalo orožje, kako mavzerica, kako pancerfaust, jim boš povedal, da si večino časa na ruski fronti preživel pod zemljo, s puško, prislonjeno na pograd. Kako, na pograd? se bodo namrgodili. A da tudi pod zemljo ni bil dolgčas, jih boš poučil, posebej kadar je Stalin igral na orglice ali kadar so tolkli ruski minometi velikega kalibra, izvedenci za razbijanje bunkerjev in zaklonišč. Bunkerji niso zanimivi, bodo negodovali vnuki, povej, stari ata, kako je bilo v tvoji prvi bitki.

Seveda, prva bitka. Povedal jim boš zanjo, kako da ne. Da se je zgodila pred svitanjem, v snegu in mrazu; da je gorel visok topol, ki je osvetljeval bojišče, in ti ni bilo jasno, kaj bi lahko vžgalo tako mogočno drevo; ter da si zaslišal predirljiv zlovešč ruski hura, takoj ko si skočil v svoj prvi strelski jarek; nakar si v smer, od koder je prihajal vse silnejši hura, izstrelil svoj prvi naboj. Več jim ne boš povedal, večino svojih prvih zornic na fronti boš zamolčal.

Kajti prihod v Rusijo sredi minulega decembra je bil tak, da so se nekateri dobesedno usrali v hlače. Zvečer, moralo je biti okrog 17. v mesecu, so sveži in spočiti bataljoni nemške 304. pehotne divizije v Vorošilovgradu prestopili na vlak ukrajinske izdelave. Sredi noči, na prvi postaji na vzhodnem bregu reke Donec, so feldžandarji na vaš vlak na silo vkrcali civiliste in jih posadili h kvadratnim oknom, menda da bi zavedli partizane, ki so prežali ob progah. Takrat si prvič videl Ruse in Rusinje, zelo od blizu si jih videl, vonjal si jih, in se kot vojak prvič skrival za živim zidom, ki so ga tvorili civilisti. Sedel si ob prestrašenem bradatem starčku, ki je med koleni stiskal vnuka. Šklepetava skorbutasta usta so otroku pripovedovala pravljico o kdove katerem vitezu in zmaju, da bi ga zamotila. Vlak je bil neudoben, z nekega drugega sveta, a ponašal se je z zadovoljivim gretjem. Stari Rus je pričel melodično čebljati mlademu Rusu, toplota te je objemala, uspelo ti je zaspati. Ponoči ste prispeli na postajo Tarasovka, južno od Milerovega, velikega intendantskega vozlišča nemške vojske. Živčni oficirji so vas v nekaj minutah prebasali iz vagonov na kesone tovornjakov in v avtobuse. Medtem vam je neki podčastnik s pleskarske lestve z lijakastim trobilom pred usti vlival poguma, češ pravi nemški junaki ste, v pomoč von Paulusovim divizijam ste dospeli, boljševike boste pomendrali kot gliste. Med prevozom na vzhod, menda proti reki Čir, so vas opremljali s strelivom in ročnimi granatami. V dveh urah so vas pripeljali v neposredno bližino prve bojne linije, po kateri so tisti hip padali sovražnikovi raketni izstrelki. Delalo se je jutro, ko je tvoj vod skočil iz avtobusa in se v strupenem mrazu pognal do strelnega položaja zgolj tristo metrov vstran. Da ste tekli rahlo navkreber proti visokim topolom, da je en topol gorel in bil podoben v smrt potisnjenemu gorostasnemu orjaku

ter da je bilo snega preko kolen, si ob tuljenju Stalinovih orgel, treskanju eksplozij in brnenju strojnic komaj opazil. Vmes ste dobili ukaz, naj na puške nataknete bajonete. Grozljiv ukaz, nikdar ga ne bi hotel slišati, še najmanj v svoji prvi minuti prihoda na fronto. Ko ste skočili v jarke in si ob raztrganih truplih prejšnjih branilcev poiskali zaklon, se je z one strani zaslišal gromki hura. Sovjeti! V hipu si pozabil na mrliče na dnu jarka in na zunanji mraz, na tistih minus trideset, saj je kri znotraj tebe huje ledenela in hkrati bolj gorela kot topol. Hauptmanova piščalka je zapiskala in odprli ste ogenj. Držal si se dveh tovarišev, majhnega okroglega Bavarca, imenovanega Deggi-Deggi, in krepkega Frizijca, ki ste ga klicali Tulipan. Pazili ste drug na drugega, šicali tja čez, z grozo v grozi čakali, kdaj bo treba uporabiti bajonete. V divje razbijajočem srcu si klical k Bogu, ga moledoval za življenje in se hkrati poslavljal od svojih mladih let. Pet, mogoče deset minut bom še živ, potem bo vsega konec, si sam sebi šepnil. Pretres je bil popoln, groza na vrhu kože in v vsakem notranjem organu. Nekaterim je ušlo v hlače, da je v jarku latrinasto smrdelo. Ampak vsega hudega je enkrat konec. Pet, morda deset minut, ki si jih pričakoval, se je raztegnilo v dvajset minut, v pol ure, eno uro – v eno uro življenja več! Odbili ste napad sovjetske jurišne pehote. Pospravili ste bajonete, ne da bi bilo z njih treba brisati rusko kri. Fronta je utihnila. Častnik vas je pohvalil, češ ni mogel verjeti, 304. divizija, ki je komaj prispela s plaž ob Dovrskih vratih, je že v prvem hipu z odliko odbila hordo ruskih blaznežev. Kot tolažba se je nad prestrašeno in posrano človeško meso, kar ste bili vsi novodošli, dvignilo zalo decembrsko sonce. Pospravili ste mrtve in ranjene, si prižgali cigarete in se ozrli po pokrajini. Polagoma si se začel zavedati. To niso moraste sanje, okrog tebe smrdi in se dimi resnično bojišče. Na krvavi

Ostfront si prispel, Ludvik. V frdamano *Russland*. Preživel si svojo prvo bitko. Cel si. Poglej, zaupaj, tudi Rusija ima zalo sonce in modro nebo.

Rorate caeli desuper
et nubes pluant iustum,[1]

je tisti trenutek, ko si žmrkal v sonce, po meniško zapel neki glas kakšnih petdeset metrov vstran. Ne da bi se ozrl tja, si vedel, kdo je bil sposoben česa takega. Tvoj prijatelj Hans Auer, Avstrijec, svojčas ministrant, prijatelj kapucinov, je znal nekaj latinščine, gregorijansko petje mu ni bilo tuje. Vojaki v šicngrabnu so večinoma mislili, da poje pogrebni spev za pravkar padle tovariše, odkrivali so si glave, katoliki so se križali. Toda Hans je pel vstopni spev adventnih zornic, ko upamo ter prosimo, da bi nebo rosilo pravičnost in ničesar drugega. Še najmanj si želimo, da bi rosilo bombe, granate, rakete, saje v ognju použitega topola, človeško kri.

Da, tako – ne vsega in ne vsega po kruti resnici – boš povedal vnukom, ki jim boš nekoč, recimo čez štirideset let, pod eno izmed brajd, ki venčajo Dravsko polje, pripovedoval o ruski fronti. In veliko vnukov in vnukinj bo okrog tebe. Umevali bodo, kolikor bodo, morda sumili, da nisi povsem iskren, a v vsakem primeru bodo s teboj, ponosno na tvoji strani, ki si preživel. In brajda bo dajala hlad in ptice bodo žgolele in tvoja starčevska roka se bo stegnila nad karirasto odejo k večno mladim goslicam …

Ludvik Vodušek je stal ob ogromnem črnem kupu premoga, oziral se je gor, levo, desno. Tolikega kupa tako

[1] Rosite, nebesa, od zgoraj in oblaki naj dežujejo pravičnost (Iz 45,8).

imenovanega črnega zlata, za povrhu sveže izkopanega, še nikoli ni videl. Nekdo je neslišno pristopil od zadaj in potrkal po njegovi beli čeladi.

»O čem razmišljaš, Ludvik?« je vprašal.

Bil je on, prijatelj Hans Auer, doma iz Wagne pri Lipnici.

»O svojih domačih, Hans,« je izmomljal Ludvik. Obrnil se je ter razločneje nadaljeval: »Pravzaprav o vnukih.«

Podolgovati Avstrijec je dvignil svetle obrvi, pogledal v Slovenčeve rjave oči: »O vnukih, a?«

Ludvik je nasmejano prikimal: »Kar vidim jih. Pod brajdo so, na karirasti odeji sedijo, jaz stojim zraven, oni me sprašujejo o fronti, jaz nekaj povem, večino ne, potem vzamem v roke svojo violino.«

Hans je sovojaku znova pobobnal po naglavni kovini: »Ludvik, Ludvik … Nekaj čez dvajset jih šteješ, poleg tega nimaš niti L-ja od ljubice. Ne ti meni o vnukih …«

Zasmejala sta se.

Ludvik je pritegnil svojo puško in potegnil podkapo z brade: »Danes je svečnica, povabim te na kavo.«

Hans je nejeverno zmajal z glavo: »Na kavo? S čim boš plačal, kmetič?«

»S cigaretami, kmetič,« mu je spokojno odvrnil sin skromnih živinorejcev iz Volovke pri Ptuju, malo tesarja, malo godca goslača, sicer bister mladenič, ki je imel cigarete, predragoceno frontno valuto, vedno pri sebi, čeprav ni kadil.

Hans se je nekaj trenutkov napravljal, kot da tuhta, kot da se kdove zakaj obotavlja, v resnici je bil odločen. Svečnica in kava, prijeten praznik in prijeten napitek. Oba še kako domača, ko si doma, na toplem, s svojimi; oba kos nebes, če si na prekletem tujem in v smrtonosnih spopadih pri minus trideset.

»Pol ure naju ne bo nihče pogrešal. Pojdiva na kavo!« je pristal.

V vsakem vojaškem oddelku kdaj počno kaj takega, česar ne bi smeli. Vprašanje je le, kako znajo vojaki šušmariti ter prestopke prikrivati in kaj se zgodi, ko častniki odkrijejo njihovo fakinažo. Tudi 15. četa 3. bataljona 574. grenadirskega regimenta, ki je delovala v sestavu 304. pehotne divizije nemške *Wehrmacht*, je zarotniško vzdrževala ne ravno majceno skrivnost. Reklo se ji je lita peč v stranski sobi na železniški postaji sredi krasnodonskih poljan, kjer se je začenjala vas Semejkino. Zadrževanje v poslopju postaje je bilo prepovedano, pravzaprav se niti blizu te točke ni bilo dobro potikati. Fronta je rohnela le petnajst kilometrov stran, postaja in sama proga bi mogli postati tarči ruskih havbic večjega kalibra. Še nevarnejša bi znala biti *črna smrt*, kot so eni in drugi, Hitlerjevi in Stalinovi, pravili sovjetskemu letalu Iljušin 2, z vzdevkom šturmovik.

In kaj naj bi storili v sneg oviti in na led prikovani ubožci, ki se jim je nedaleč od njihovih mrzlih zemljank prikazovala soba z lesenim podom in delujočo grelno napravo? In kot da to ne bi bilo dovolj, je bila zraven zveličavne prikazni navožena gora premoga, rude, ki je močno žarela in malo dimila. Naj bi se delali, da muhavi bog vojne teh dobrin ni nabrcal prav pred njihove nosove? Nikakor. Prezrli so varnostne napotke in prepovedi nadrejenih ter izkoristili priložnost. Večjo sobo v zahodnem krilu kolodvora so spremenili v toplo čajnico, v kavarno s pravo kavo. Komur jo je uspelo priskrbeti, so plačali v cigaretah in konzervah.

Tako sta dve oboroženi postavi v belih čeladah in nabuhlih belih maskirnih pelerinah okrog desete ure obšli nezasneženo goro navoženega premoga, se branili

KAZALO

I
DONEC
7

II
MIUS
69

III
DNEPER
147

IV
DONAVA
221

Slovarček, časovnica in resnične osebe
293